

Mõnda hiinlaste elust.

Wälja annud

Joh. Remus ja J. Karu.

РЕВЕЛЬ.

Типографія „Августъ Миквиць“.

1903 г.

Nõnda hiinlaste elust.

Kirjutanud Joh. Remus.

Hiinamaa seisab parajas maavõõs. Lõunapool on temale india okean piiriks, ja kui meie Kwantumi ja Mandshuriamaa temale juurde arvame, siis on idapool tema piiriks weike Korea riik; põhjapoolt ulatab tema kuni Amuuri jõeni, mille läbi ta meie wägewa Wene riigile naabriks saab, ja lääne pool on tema piiriks mitmed wäitsed riigid ja India maa. Ehk see laialdane maa küll kõik parajas maavõõs seisab, siiski on kliima seal mitmesugune. Lõunapool wastu India okeani walitseb kange lõunamaa kuumus, mis inimest süstimustaks kõrwetab, kuna põhjapool wastu Wene Siberit igal talwel raskuw külm walitsuse omas käes hoiab.

Nõnda kuidas lugu kliimaga on, nõndasama on ta ka taimede kaswuga. Lõunapoolsel maal India okeani kallastel kaswawad kõikisugu palawa maavõõ taimed, millede hulgas thee meile iseäranis tuttaw on, sest meie ajal ei leita wist seda inimest, kes seda taimet ei tunneks ehk ei tarwitaks, aga kus tema kaswamise maa on, see wõib ehk weel mitmelgi teadmata olla. Teine niisama meil tarwitataw taim on puuwilla põesas. Nagu theedki, niisama tunneb ka puuwilla meie maal iga inimene; ta saab aga enamasti meie rahwa seas wõõritti, see on „poomwilla“ nimega, nimetatud.

Hiinamaa on enamasti kõik wiljakandja põllumaa, ta on kas lage madal maa, kus põldu suure hoolega haritakse, ehk jälle üsna kõrge kaljumägi, kus midagi kaswada ei wõi. Põldude peal kaswawad mitmesugused wiljad: riis, mais, kaoljan, tšhumiisa, nisu, oder, oad, kanep, ja wäga palju tubakat, sest tubakat suitsetawad Hiinamaal meeste ja naesterahwas ühte moodi.

Kõik ülemal nimetatud wiljad, nisu ja oder maha arwatud, tarwitawad wäga pikka kaswamise aega. Betsiili maakonnas ja lõuna Mandshurias, kus mina ligi aasta elasin, külwatakse neid ülemal nimetatud wiljad juba Märtsi kuu lõpul maha, kuna nende lõikus enne ei alganud kui oktoobri kuul.

Suvel mai kuuft kunnit augusti kuu lõpuni on Hiinamaal väga rängad vihma sajad, mida seal sel ajal pea iga päew rohkestes maha sajab, nõnda et lagedad madalmaad wee alla jäävad. Ka meie maal oli möödaläinud suwi (1902) õige vihmariikas ja raskendas palju põllupidajate tööd; kuid see vihmasaadu oli ikka väike selle vastu, mis mina suvel 1901 aastal Hiinamaal näha sain.

Ränkade vihmasaadude mõjul läheb seal sawine maapind nii tumaks, et wankritega sõitmine suvel seal peaaegu võimata on. Selle vastu on talwe seal nii imelik kuiw, et seal mitmel kuul ühtgi vihma tilka ega lume libemet ei saja: üksi kanged walsjud tuuled ja tormid puhuwad wahet pidamata, kisuwad maast mulda ja liiwa üles ja sünnitawad suuri mullatuisfusid, nagu meie maal seda lumega talwisel ajal sünnib. Et mulla- ja liiwa-tuisud palju raskemad on kanda, kui lumetuisid, seda mõistab iga mõtleja inimene. Sagedaste keerutab tuul nii paksult liiwa ja mulda üles, et ta selle taha päikese ära warjab ja ilm keft päewa ajal pimedaks läheb.

Üks kord sõitsin mina talwel 1901 aastal kellegi teisega seltsis Mukdeni linnast oma laagrissi, mis umbes kaks ehk kolm wersta linnast eemal seisis. Teel läks korraga ilm üsna pimedaks, see äkiline pimestus tegi meile suurt hirmu; „lase hobune kiiremine sõita“ ütlesin mina oma seltsimehele, „wist tuleb kange kõu, ruttame, et enne oma korterisse jõuame.“ Aga see oli juba liig hilja; weel enne kui meie kohale jõudsime, tuli kange tuul paksu mulla pilwega ja tõi mulda, weikesti liiwa kiwikesti ja katuse tükkka meile vastu filmi. Siis alles saime meie aru, mis see häkiline ilma pimestus tähendas. Säärased mullatuisfusid tuleb seal talwe ajal sagedaste ette. Muidu on õht seal talwe ajal nii kuiw ja selge, et 20-ne kraadilises külmas hinge õht sugugi ei aura, kuna suwel maapind kõik nii porine on, et läbi ei saa, võib talwel julgeste igast kohast üle minna, sest et külma mõjul maapind kõwa on; sellepärast ka hiinlasedki kõik omad weud, mis neil on, talwel toimetawad.

Nüüd oleme lühikest pilku Hiina maa peale saatnud, aga meie tahame ka maa elanikkude peale lühidelt waadata.

Rahwast elab Hiinamaal igas kohas väga paksult koos, paksimine kui kusagil mujal maal. Sagedaste küladest läbi käies sain mina seda näha. Külades seisawad mõned väikesed elumajakasjed, aga rahwast tuleb nendest majadest arutu palju wälja. Imeks tuleb

panna, fuhu need inimesed kõik mahutakse; wist elawad nemad üsna hunnikus koos.

Nagu kõik muud Mongooli seltsi rahwad, nõnda on ka hiinlased kollaka ihukarwaga: nende silmanäü ehitus on wäga ise laadi, teiste rahwastega wõrreldes. Ma olen üsna süüsimusti Ahwrika maa neegrid, araablasi, indulasi ja palju muid rahwa seltsisid näinud; aga nendel kõikidel on näo jume ilusam, kui hiinlasel. Hiinlase nägu näib wälja, kui oleks ta hoopis lopergune olewat, ja nina ja silmad näitawad kui liha sisse wajunud olewat.

Oma pea peal kannab hiina meesterahwas pikki juukseid, mida ta patši palmitseb, nagu see meie naesterahwastel pruugiks on. Dtsaefise kunni kesi pealaeni ning ka kuskataguse lasab ta alati habeme noaga puhtaks ajada. Selle tarbeks on hiinlastel linnades ja külates ümberrändajad habemeajajad ja juukseammijad. Mitte üksi hiina meesterahwas ei kanna pikki juukseid, waid üleüldse kõik idamaalased, nagu indulased, korealased, japaanlased ja mitmed muud rahwad. Japaanlased kui terasemad Euroopa haritlaste järele ahwijad jätawad aga juba suuremalt jault selle moodi kõrwale.

Riideks kannab Hiina mees omas seljas esiteks ihu peal üht peenikest puuwillast laia jakki, selle peale pannakse teine suurem ja pakssem ja selle peale weel üks hästi lahke ülekuub, kuna jalas nagu meiegi meestel püksid käiwad; jala põidade ümber kannawad nad peenikest walgest puuwilla riidest sokkisiid, mille peale riidest kingad tõmmatakse; kingadel on paksud mitmekordsed riidest tallad all, mis kaunis heaste kulumisele wastu panewad. Nii kui meesterahwas nõnda kannab ka naesterahwas Hiinas pikki juukseid, kuid naesterahwal ei ole juukses mitte patši palmitsetud nagu meesterahwal, waid pealaele kokku keeratud, nii kui meie maal kõik kõrgemat sugu naesterahwad seda teewad; waheks on aga see, et Hiina naesterahwas oma juukseid ülitoredaste lilledega ja kalli hõbe asjabega ilustab.

Eht Hiina õrnem sugu küll oma juukseid ja pead kalli ehtetega ilustab, sagedaste oma nägu wärwib ja muid abiuõuusiid oma ilustamiseks tarwitab, on siiski naestesugu hiinamaal halvaks peetud, sest palju tütarlapsi saab juba warsti pärast sündimist ära hukatud. Kui ma mitte ei eksi, olen ma ise oma filmaga näinud, kuidas

ärähukatud tütarlaste kehafesed maa peal wedelesiwad, kuni harjase kandja loom neid oma elu tarwituse pärast puruks tegi ja ära söi.

Tütarlapsel, keda üles kaswatada tahetakse, pannakse juba varsti pärast sündimist jalafesed weikeste puu karpide sisse, et neid seda wiisi suureks kaswanise eest hoida, sest et Hiina wana aja usk ja kombe seda nõuab; sest kui hiina naesterahwas suurte jalgade peal käib, ei wõi ta ilmaski meestele meeldida. Sel wiisil wangitsetud jalad jäewad imelikult pisikeseks, ja waene õnnetu naesterahwas ei wõi ilmaski ilma kepi najale toetamata käia, sest et iga tuule hoog teda kergeste wõits ümber liifata.

Naerdes wiist mõtleb meie maa õrnem sugu selle paganliku rumaluse peale, kui ta neid ridašid loeb, aga ma tuletan sulle meelde, armas suguõde, et ka sina ehk omas küljes midagi kannad, mida need pagana naesterahwad laia suuga naerawad; need naeru wäärilised asjad on sinu kallid korsetid ja keskelt kokku kiskujad riided, millele hiinlased sipelga ülikonua nime annawad, ja mida nad kui hirmuist asja põlgawad.

Hiina naesterahwas käib riietes täieste wabalt ilma mingisuguse pigistufeta; jalas kannab ta püksa, niisama kui meesterahwasgi, ja ülemised riided ei lähe ka meesterahwa riiekest palju lahku, üksi käiksete ja kraede ümber on ilusad kullaga tikitud šidi paelad ilustufeks, sest niisuguse peene näputöö, nagu kulla ja šidi tikkimise peale, on Hiina naesterahwas ime osaw, nõnda et imeks pannes nende osawat tööd peab waatama; käsitse üht niisugust peenikest tööd teha on töeste suur kunst; paljugi wõisiwad meie maa peenikese näputöö õpetajannad sealt õppida.

Ülemaks toimetufeks hiinlastel on põllutöö, mida nemad suure hoolega teewad. Seepärast peetakse ka põllumehe seisust seal kõrgemaks kui kauplejate ja käsitööliste seisust. Kes Hiina wäljast läbi läheb, see näeb rahwast alati põllu peal töötawat. Suwel on nemad igapäew, suured raudkonksud käes, wäljal umbrohtu wilja hulgašt wälja kiskumas; iga umbrohu taimse saab sel wiisil wälja kistud. Et see töö küll seda wiisi palju waewa tarwitab ja kontide seest üdi wälja kurnab, ei wõi hiinlane selle peale mitte waadata, sest see on ju wanaste nõnda olnud ja peab nüüd ka olema. Ehk nende põld küll, eurooplaste tarkuse järele harides, paremat wilja wõiks kanda, aga hiinlane ei tohi ega tahagi seda uskuda, mis walged kuradid, (kuidas nemad eurooplasti hüüawad) neile õpetawad.

Ka käsitöös ei wõi hiinlasti laita, nemad on omas asjas wäga

osawad; üsna imekspanemise väärikult peeneid nikerduft wõiwad nemad kas puust, kivist ehk rauast walmis teha, aga see kõik sünnib nende eelkäijate jälgedes, mitte masinate ega muu kunsti abil, waid kõik käsitse; masinate kohta ütleb hiinlane; nad on eurooplastele küllalt head, aga meile pole neid tarwis, meie saame ilma nendeta läbi küll. Hiina rahwas peab kindlaste oma wanast usust ja kombetest kinni, sest needsamad elu wiisid ja kombed, mis nendel ehk enne weeuputust wõiswad olla, on ka praegu alles alal, sest nagu kuulub, ei lubawat nende riigi seadus neile midagi muudatuft nende usus ega kombetes. Kes selle wastu eeskib, peab armuta surema. Oma sõiduriistu, see on wanakrid, ei tohi hiinlane ilmasi nelja rattaga teha; see on riigi walitsuse poolt kõwaste ära keelatud; üksi nende walitseja keiser ehk „taewapöeg,“ kuidas ta iseennast nimetab, kelle ees igauks, kes temaga kokku tahab saada, üheksa korda otsaessiga wastu maad peab puudutama, wõib nelja rattaga tõllas sõita, mille ette 12 soldatit rakendatakse, kes teda siis mööda lustaebasid weawad. Nagu wanakri- tega, niisama on ka lugu majade ehitusega. Ükski riigi alam ei tohi omale kase ehk rohkem kordset maja ehitada; olgu ta ka kes teab kui rikas, ikka peab ta ühefordses majas elama. Taewapöeg üksi wõib omale kõrgemaid majasid ehitada.

Ülematele on Hiina walitsuse poolt suur wõimus antud, ja alam rahwas peab neid jumaliku auustusega auustama; sagedaste peawad nemad oma ülemaid raamiga oma õlade peal kandma, mis neile küllalt wististe raske on. Weebruari kuu algusel algab hiinlastel uus aasta, mida pidulikult pühitseatakse. Igas linnas saab siis chu—du—tun ehk linnawanem raamiga läbi linna kantud. Ta ees läheb suur salk ratsa ja jala soldatid trummide pörina saatusel, siis tuleb kandraam kuue ehk kahetsa kandsjaga, ja järel läheb jälle salk soldatid, kuna erainimesed uulitsa äärtes kummar- dades oma ülemat terwitawad.

Elu ülespidamiseks tarwitab hiinlane väga wähe, wähem kui keegi teine rahwas; üks peotäis riisi, kaoljaani ehk tšhumiisa teri, sellest saab temale seks korraks küll, sest hiinlane lepib väga halwa toiduga, ja mida rohkem toit haiseb, seda parem ta temale maitseb. Hommiku—Hiina raudtee peal töötaswad hiinlased suwise pitka päewa ainult 20 kopika eest, kuna eurooplane päewas rublaga ennast seal toita ei wõinud. Midagi ei lase hiinlane raisku minna; olgu furnud hobuse ehk eesli liha, kõik saab toiduks pruugitud. Mina

ise juhtuſin lord oma ſilmaga nägema, kuidas üks hiinlane wälja pealt ära lõppenud koera teha, kus juba uſſid peal oliwad, koju tõi ja toidufeks walmistas. See wõib küll olla, et ſõja tagajärg, ſee on „nälg“, teada ſellele teule ſundis.

Ruffi leib, ilma milleta meil ka kõige kehmem inimene läbi ei ſaa, on hiinlaſtel täieſte tundmata. Selle aſemel küpſetawad nemad ubadest wälja aetud eli peal maisi ehk muuſt jahudeſt kookſid; kuid ſee eli on wäga haisew, nagu kõik muud hiinlaſte toidud. Kui eurooplane Hiina ſöögimajaſt läbi läheb, ſiis peab ta ikka nina kinni hoidma, et hais teada liiaſt ſülitama ei ajaks; hiinlaſele aga näitab ſee naeruaſi olemat; ta pahandab ka ühtlaſi, kui ſeda öelbaffe, et nende toidud ja muud aſjad haisewad. Iga hiinlane on õppinud enesele kodu chanſi wõi piirituſt ajama, ſee on üks hirmuſ kange alkohooliline jook; inimene, kes teada ſiſſe on wõtnud, haiseb temaſt mitu päewa.

Ilmaſki ei õpi hiinlane luſſla, noa ja kahwliga ſööma, waid ſelle aſemel tarwitab tema kahte puupulka oma eſiſade wiſſi järele, milledega ta nii oſawaste oma ſõrmede wahel töötab, et eurooplalſel raſke on, ſeda järele teha.

Et meie hiinlaſtel küll palju halba kuuleme, ſiſſki on nende juureſt ka mõnda head leida. Wanne on nende juures ära keelatud, ja wanadufi peetakſe ſeal suure auu ſees, kuna ſellega meie rahwa juures, kes endid ristiinimeſed ütlewad olemat, hoopis pahem lugu näitab olemat, kui Hiina pagnate juures. Seſt ei ole weel paraku küll, et üleülbſe noorſugu wanadufest lugu ei pea, waid kui ſagedaſte tuleb ka ſeda põlaſtawat aſja ette, et lapsed oma wanemaid põlgawad ja ſellega neljat käſku poriſſe ſõtuwad. Niſſuguste laſtele, kes oma wanemaid põlgawad, oleks küll ſoomida, et nemad Hiina maa paganateſt eneſtele eeskuju wõtakuwad. Ja ſedaſama wõiks ka wandujatele ſoomida.

Kui ma hiina wangimajade peale mõtlen, ſiſſ pean küll neid wiletsaid kahjatsema, kes nendega lühema ehk pikema aja on pidanud tutwuſt tegema. Kaunis ſuures puikraes kaelapidi kinni ehk läte ja jalgadega kiwide külge ahelatega neetud lamawad need õnnetumad kurjategijad nii kitsas ruumis, et nendel wõimalik ei ole täieſte pikali olla ega ka püſti tõuſta. Enamiste on wangihooned kinni müüritud; ainult hauk on ſiſſe jäetud, kuſt läbi wangidele ſüüa antaſſe!

Kui meie 23-dal weebbruaril 1901. aastal Kuſoo linna olime

ära wõitnud, siis juhtus meie silma üks hoone, millel mitte üst ees ei olnud. Ohwitseri käsu peale sai müürile hauk sisse lõhutud, ja, oh imet, seal sees oliwad elawad inimesed, jalad puu kolkides ja täed ahelas! Hirm ja halebus tuliwad peale niisugust pilti oma filmaga nähes! Kui nad wabastatud saiwad, oliwad nad walmis meie soldatite jalgadele ärapeastmise eest tänu tunnistuseks suud andma! Palju süüdlasi saab aga ka surmale mõistetud.

Mukbeni linna juures on maa sees suur kelder, raud uksed ees, millest mööda minnes sant hais tahab lämmastada. Wiist juba haisust arwab möödamineja, mis kaupa seal sees warjul hoitakse: seal ei hoita muud kui tapetud kurjategijate surrukahsid, mis pea iga päew sinna juure lisatakse!

Oli üks kaunis ilus kewadine hommik; päite tõusis nii armsaste ja soojaste oma une woodist ülesse ja saatis oma kuldsed kiired nii armsaste weel une hõlmas olewa Mukbeni linna peale. Linna wangihooones istusiwad 5 hun-huši wõi mässajat ja waatasiwad wiimast korda üles tõuswat päikest, sest nende wiimne tund oli ligi jõudnud; eile õhtu lastis Dsjan-Dsjuun wõi maakonna ülem nendele ütelda, et nemad homme wiimast korda päikese walgust näewad. Seft täna saiwad nemad hukkamise paigale wiidud! Et see hukkamise koht meil teada oli ja mitte kangel ei olnud, siis wõtsin ka mina nõuiks teistega seltsis seda werist pilti waatama minna; olin ju ise ka sõjamees, olin mitmes lahingus wõitlust näinud ja haawatute ja surijate hoigamisi kuulnud! Sellepärast arwasin euese küllalt julge olewat seda werist pilti waadata. Aga hale ja hirmus on mul weel praegu selle peale mõelda, kuidas waesed paganad oma kurjategijaid hukkawad.

Suure rahwa hulga saatusel toodi need õnnetumad hukkamise paigale ja summiti põlwele peale lastma, mida nemad ka wastupanemata tegiwad. Siis mängis pasuna puhuja käsümärgi, mille peale timukas weri punases riides paljast mõeka ülewal hoides oma ülema ette astus. Wiimane andis tähe, tööd alata. Imels pannes waatafin mina, kui julgeste need õnnetumad surmale wastu läksiwad. Rahul, ilma mingi kaebamiseta, just kui ei oleks midagi hirmu wäärilist olemas, tõmbas igaüks ise oma patši selja takka ette poole, et see lööma hoop ei takistaks. Timukas hakkas rea otsast peale; iga hoobiga langes üks pea murule maha, kunni ta oma tööga walmis oli, ja wiimane murule langes.

Kui timukas oma tööd oli lõpetanud, said kohtu otsuse järel

nende lehad osalt kelbrisse wisatud, osalt sigade ja metsaloomade ette jäetud, arwatawasti, kuidas kellegi süü kaalus! Aga mis sündis peadega?

Sulg tõrgub seda kirjeldades, mis peadega sündis!

Need saiwad suurte kädawate teede ääre puude okste külge patši pidi riputatud, nähtawasti teistele kuriten palka meele tule-
tama.

Niisugune hukkamine ei sünni mitte üffi Mukbenis, waid ka mujal, sest Hiina maad läbi kätes tuli seesugust pilti sagedaste filma ette, kus inimeste pead teede ääres puude okstes rippu-
siwad.

Usu poolest on alam rahwas nõnda nimetatud Buddha usku, kuna suurtsugu rahwas Konwuutsee õpetuse poole hoiab, kes mitu sada aastat enne Kristust elas ja nendele uue usu alustajaks sai. Ülemaks ebajumalaks on nendel lendaw madu, kes nende arwamise järele wiist taewas elab. Siis on nendel weel igal asjal oma jumalus. Kui nende ebajumalate templisfe sisse astud, siis wahiwad sulle iga näulised jumalad wastu, küll hirmsa ja armsa nägudega, suuremaid ja vähemaid, mees- ja nais-jumalaid ja ka wäikest laps-
jumalaid. Mõnel on sõjariistad käes, teistel jälle mänguriistad, jälle teistel põllutööriistad, ja weel teistel käsitöö riistad, ja weel palju muid, mida kõik ei jõua kirjeldada.

Wanast ajast oli Hiina rahwas oma tarkusega teiste rahwaste ees, sest raamatu trükkimise kunst, püstitõht ja kompas oliwad ju nendel ammu enne üles leitud kui eurooplastel. Aga paraku ei taha nemad oma wana aja tarkusele enam midagi uut juurde õppida, ja teadused, mis neil tuhanded aastad tagasi oliwad, ei ole senini weel sugugi suuremale ega kõrgemale järjele tõusnud. Sealt siis tulebki, et nende riik, mis enne nii õitsewas kuulsuses seisis, nüüd ifka kiduramaks jääb.

Kui nemad ka nõnda oleks püüdnud uuema aja tarkust ja euroopa haridust juurde õppida, nagu nende ligemad naabrid ja suguwennad japaanlased, siis wiist ei oleks euroopa suurriigid wiimaste segaduste ajal nii fergeste nendest wõitu saanud.

Need segadused on nüüd ju ammugi lõppenud; hiinlased oliwad sunnitud rahu tingimistele omad nimed alla kirjutama, mida nemad ka wäljaspidiselt tegiwad, aga sees põleb igal hiin-
lasel praegu weel kange kättemaksimise himu walgete kuradite wastu; ja seda ei jõua wiist kellegi suuretülki kuulid ega mõega terad nende

sees lämmatada, waid üksi ewangeliumi walgus, mis nende seas
ikka rohkem ja rohkem maad leiab ja nende nende pagana pimedust
ikka rohkem ja rohkem walge ette toob, ja see wägew Looja sõna,
kes kord ütles: „Waata mina teen kõik uueks!“

Paganauju surnutepüha ewangeliumi misjonaride haual.

Wabalt Hiina misjonär W o s t a m p'i järele J. Karu.

Arwa tuleb maailmas sarnast asja ette, nagu Hiina maal
Schanši kubermangus Tai Jüen Fu linnas augusti kuu esimeste
päewade sees 1901 a. sündis. Seal peeti nimetatud päewal ewan-
geli usu misjonaride haia juures, keda suure määsu ajal ära oli
tapetud, surnutepüha, aga pagana usu surnutepüha. Kust see
tuli ja kuidas see kõik sündis, sellest tahame allpool oma armsatele
misjonisõpradele pikemalt jutustada.

Need ristiniimesed, kes nende misjonaride tapmist pealt on
näinud, jutustawad, misugust surmapüha seal wennad ja õed
Jesanda nime pärast on pidanud kannatama.

Kubermangu ülema lossi õue on salk mehi, naesi ja lapsi
kõfku kogutud. Need teewad üheskoos palwet, trööstiwad üksteist
Jumala sõnaga ja jätawad üksteist palawaid pisaraid walades
jumalaga. Emad pigistawad oma armsaid lapsi hirmuga oma
rinna ja südame ligidale, mees kaelustab oma armast naesi, kes
paganate maal ta raske töö ja waewa juures abiks ja troostiks on
olnud. Wiimaks tõmmatakse suur wäraw müriks lahti. Walju
hüüetega „scha,“ „scha,“ nagu Hiina timukad harilikult ikka oma
ohwride kallale tormawad, woolab poksrite salk õue. Siin on
misjoni tööliste nende ohwrid. Kubermangu ülem, Jü Hsien,
kõhutab — ühest kõrgest Hiina ametnikust enne kuulmata tegu —
oma seltsimeeste ja lugemata rahwa hulga silma ees metsiku hobuse
seljas misjonaride rida mööda edasi ja tagasi ja raiub ratsutades
mõõgaga misjonitööliste päid otsast maha, ja iga langemist ter-
witab paganlik rahwahulk tuhande healelise rõõmu hõiskamisega.
Rahwatanud palgega ja wiimane palwe huultel, — nii waatawad
misjonarid metsiku ratsanikule ja ta werisele mõõgale wastu. Weel
üks õhkamine, siis tõuseb werrega punaseks wärwitud raud üles —
misjonaril on hingamise aeg, mis Jumala rahwal weel ees
on, käes. Wõitlus, kannatamine ja rahwa rõõmu hõiskamine
lõpeb.

Järgmisel päeval pandi misjonaride, nagu isamaa äraandjate ja rõõwliste, pead linna walli peale üles. See oli wiimane, aga hirmus kole ja pörutaw pagana usu jutlus Tai Jüen Fu's.

Surnukehad koguti kokku. Ühte kõrwalisesse tühja paika oli suur haud kaewatud. Sinna pandi äratapetud misjonitööliste ihud sisse. Hirmuga waataswad paganad kaugeft selle mulla huuniku poole.

Pöfserite torm woolas edasi üle Hiina maa, nagu metsik, wahutaw meri, täis wiha ja ärahäwitamist, werd ja filmapisaraid. Ditsewad misjioni asutused häwitati ära. Nagu hirmutatud metsa linnud uitaswad ristiinimesed siin ja seal „ja on hädas olnud kõrbes, mägede peal ja maa lõhehes ja on usus tunnistust annud ja kiisatust ära wõitnud.“

Siis tuli kohus: Seitseme wõõra rahwa Hiina südamesse tungimine. Peking wõideti ära. Keisri perekond põgenes päälinnast wälja. Veel ähwardaswad aga siiski Hiina wõimumehed. Kui aga Pau ting Fu's rida kõrgeid süüdlasi mandarinisid, nende seas ka üks keisrikoja liige, linna turuplatši peal Saksia soldatiteft saiwad maha lastud ja saksia soldatid kindlusi lõhkudes Schansi kubermangu tungiswad, siis muutus hiinlaste meel; hakati rahu pärast läbirääkimisi pidama, ja metsik Jü Hsien mõisteti surma. Aga tema ei raatsinudki kohtu otsuse täitmist ära oodata, waid wõttis ise, selle järele kui ta kõik omad armukesed ära oli tapnud, mürki (sihwiti) sisse ja lõpetas nõnda ise oma käega oma maa-pealse elu ja astus igawese kohtu ette. Oma otsaesisega üheksa korda maani kummardades, sinna poole pöördud palgega, kus keisri koda wiibis, suri hirmus mees ära. Jü Hsien'i asemele sai Tsen Tschun Suan Schansi kubermangu ülemaks. See oli õiglane riigiametnik. Temal oli kirjutajaks keegi ristiuisuline isik, ja sellega rääkis ta nii mõnigi kord ristiuisu üle. Tema wõttis nõuaks, misjonaridele nende käest ära wõetud wara jälle tagasi anda ja keelas selge ja walju sõnaga rahwast misjonaride õigust rikkumast.

Ka neid süüta ära tapetuid misjonaride, kes Tai Jüen Fu linna ligibal hingaswad, pidi ära lepitatama. Nende auu ja „nende pale“ pidi rahwa filmis jälle suureks tõstetud saama. Hiina pagana usu järele wiibiwad lahkunute waimud oma tapjate ümber, ja kubermangu ülem, kui paganlik ebausklik mees, kartis, et misjonaride waimud ka teda nuhtlewad. Misjonaride hauad pidiwad tema arwates maale üksi õnnetust tooma, kallist aega ja

suurt suremist. — Et missonaride waimusid ja nende elusse jäänud sugulasi lepitada, wõttis ta nõuks nende haua juures surnutepüha pidada.

Tai Jüen Fu laialdase platsi peal, kus suur haua küngas oli, on palju linnarahwast koos. Haud on pambuse, mattide ja punase siidiga surnute auuks kaetud. Hiina wise- ja keelpilli muusika mängib. Täies ametiriides ja pidulikult ligineb haua künkale kubermangu ülema saadik, tema taga ta kaaslased, mandarinid, siidi riietes. Saadik heidab hauakünka ette maha, puudutab otsaesisega maad ja kordab:

Tsen Tschun Suan, kubermangu ülem, on täna, kuueendama kuu kolmandamal päewal mind, Ban Li Jüen'i saatnud, et mina joogi ja söögi ohwrit ewangeliumi missonaride hingedele tooksin ja tapetute prouadele auupakklikult järgmist lepituse palwet loeksin."

Nüüd järgneb palwe. See on wana hiina haua liturgia eeskirja järele. Ainult palwes lubatud ohwrid ja jooma ohwrid jäiwad sinna tagasi tulnud missonaride palwete ja pealekäämistele peale ära. Aga paganlist surnutepüha oma wendade ja õdede haualt ei wõinud nad mitte ära pöörda, niipalju kui nad ka seda katsustiwad. Kubermangu ülem tahtis selle läbi surnuid lepitada, kui ka oma sugurahwast missonariisid auustama panna.

Palwe käis nõnda:

"See töb, et missonarid ära tapeti, oli määratu hirmus. Nemad tuliwad üle mere kaugele maalt. Nad oliwad sügawasti kõige tarkuse peale põhjendatud ja töötasiwad Schausi rahwa seas ja tegiwad head. Nemad põhjendasiwad koolisid ja ehitasiwad haigemajasid. Nemad armastasiwad rahwast, ja nende läbi saiwad Hiinlased ja hommiku- ja õhtu-maa rahwad nagu üheks perekonnaks ühendatud. . . ."

"Etis tuli see õnnetu liikumine Pekingis. Pofferid tõstiswad mäsflu, ja ärarääkimata häda ulatas Tschili kubermangust üle kaugele maale. Zialgi ei ole maa peal sarnast surmawat mürki olnud kui see pofferite hullumeelsus oli. Mehed, naesed ja lapsed saiwad ära tapetud, kõik elu linnas ja maal sai ära häwitatud.

"Tapetud missonaride hinged on omas ihus õigesti toimetanud, nad waatawad nüüd surmale, nagu oma koduminemisele otsa. Ei mitte terawad sõjariistad ega ka puhast kuld ei wõinud

nende kõrget meelt liigutada. Eht küll möögab, mis nende ümber kõlisesiwad, nii tihedalt koos oliwad, kui metsas puud, siiski oli surm neile ometi nii magus, nagu istuwsiwad nemad kalli sööma-ajale maha. See tuli sellest, et äratundmine neid üle iga möödu kõrgele tõstis ja nende süda ühe walguse läbi walgustatud oli, mis heledam oli kui päikese walgus. Mina tunnistan siin pühaltkult nende awalikku olekut, mis kui taewa walgus oli, ja nende truudust, mis igaweste mägede sarnane on. Eht küll missjonarid odade terawad otsad ja möökade lõõgid tabasiwad, siiski oli see ometi üheks filmapilguks ja kõik oli mööda. Nende mälestus kestab 1000 sügiset. Meie kiidame nende wahwust. . ."

"Nüüd, mil jälle pilwed ja udu latali on aetud ja kurjad wõimud seatud, on taewapoeg püha otsuse teinud, et teie hana peal tema nimel suur mälestusekiwi saaks üles seatud, et teie mälestust järelilmale selgeks ja laitusetaks teha. Need, kes teid tagakiusasiwad, piinasiwad ja surmasiwad, on oma peale rasket pattu ja süüdi foormanud. Uga waadake, ümberringi seisame meie, seisab rahwas täis kahetsust ja tunnewad endid süüdlased olewat, ja kõikide kõrwade ees ja kõikide nõuus olemisega loen mina täna teie hana juures neid sõnu. . ."

"Meie oleme kalli söögiga tulnud ja walmistame teie ees magusa söömaaja. Uhketes riietes ja kahisewas siidis ligineb teile pidulik rong. Kuulge wilede ja keelpillide healt ja wakkriistade (mida kui kahte talbritut teine teise wastu kokku pefsetakse) kaebtust, mis alla warjude riiki kostab."

"Teie lahkunud waimud pangu tähele, et meie teid auustame et teie elawaid kaitseksite laastamise ja surma eest. Wõtke meie palwet armust wastu. . ."

Nii käis tähtjas palwe Tai Jüen Fu haudade juures, millebes Jeesuse Kristuse weretunnistajad ülestõusmiste ootawad. Issand aga andku, et tema riik seal wõimust wõtaks!

Hiina afekuningas Li Hung Tschang ja Piibel.

J. K a r u.

Uks Pekingi Amerika missjonar, Dr. Goltmann, jutustab tähtsa lou piibli üle. 15. mail 1897. kirjutab ta: "Kui ma hiljuti kuulsa Hiina riigimehe, afekuninga Li Hung Tschangi

juures käisin, leidsin ma teda uut testamenti lugemas, mida talle keegi Pondoni missjonar oli saatnud. Wana herra oli nii sügawasti järele mõteldes lugemas, et ta mind mitu minutit tähelegi ei pannud. Natukesel aja pärast tõstis ta filmad üles, waatas terawasti mulle otsa ja ütles: „Dr. Goltmann, kas teie usute seda raamatut?“

„Esfellents,“ wastasin ma, „fui ma mitte seda raamatut ei usuts, siis ei oleks ma mitte teie arst (ta on missjoni arst); ma usun seda kõigest südamest.“

„Du see tõsi, et need mitte muinasjutud ja inimeste sõnad ei ole?“ küsis ta jälle.

„Tõeste tõsi,“ wastasin mina.

„Kust te seda teate?“ küsis ta edasi.

„Ühest tunnistusest, mis see raamat ise annab. Kas ei ole selles mitte kirjutatud, et paha puu mitte head wilja ei wõi kanda, ega hea puu paha wilja? Esfellents ise ütlesid mulle kord, et õhtumaa rahwad kõigis asjus hommikumaa rahwastest ees on, ja ma wöin teile tõendada, et nende mitmesuguste rahwaste inimesed ikka seda enam teie rahwast ees on, mida enam nad selle raamatu eeskirjade järele elawad. Annaks Jumal, et esfellents ka seda usuts!“

„Kuidas? Ma usun, teie tahaksite mind hea meelega ristiniimeseks teha?“ ütles ta selle peale pool naljakalt pool tõsiselt.

„Mitte üksnes teid, waid ka teie noort keisert ja lõike tema rahwast.“

„Meil on Konfutsius,“ ütles ta, „teil on Jeesus; kas nad ei ole mitte mitmes üksis ühesugused?“

„Nende wiljast peate teie neid tundma,“ wastasin mina.

Ei Hung Tschang ei wastanud selle peale ühtigi, waid hakkas teistest asjadest rääkima, aga kui teener tema käest piibli wõttis, et seda ta raamatu fougusse wüa, ütles ta: „Kra pane seda mitte kappi, wii seda minu magamise tuppa laua peale. Ma tahan teda weel korra waadata.“

See oli missjonari kõne Hiina afekuninga, Ei Hung Tschangiga, selle walitsuse all 400 miljoni paganat oli, see on enam kui neljandik kõigest maailma rahwast. Minult üks 300 tuhat hiinlast on juba katoliku ja ewangeliumi missjonaride läbi ristiusku pöördud.

Oh Isand! tee ka Hiinas usu üks ikka enam lahti!

Uhe surija ema Jumalaga jätmise kiri oma tütrele.

Sahtatelest J. Kuru.

Armas tütar!

Kulda ja hõbedat ei ole mull mitte; mis mul aga on, seda annan ma sulle. Aeg jõuab ligidale, mil ma kõige liha teed pean minema; ma tunnen, et Issand Jeesus mind warsti taewasse saab wiima ja et meie teine teist maa peal enam näha ei saa. Oh ela nii, armas laps, et meie ülskord taewas kui õndsad Jumala lapsed jälle teine teist näha wõime! Mina pean sind nüüd siia ilma järele jätma. Sina ei ole aga mitte üffi. Sinu truu karjane Issand Jeesus on sinu juures, kes ütelnud on: „Mina ei taha teid mitte waesiks lapsiks jätta.“ Sellepärast käi kõige oma eluga oma Dnistegija järel! Pea sellest kinni ja jää selle sisse, mis sa õppinud oled ja mis su kätte ustud on; ära wäsi mitte ära, oma katekismust lugemast ja õppimast, loe wirgaste ja järele mõtelles oma piiblit, sest see on Jumala wägi, õndsaks teha iga üht, kes usub. — Loe aga ka, kui aega saab, mõnda muud kasulikku raamatut; inimene peab alati õppima ja õppima. Ära unusta mitte laulust, laula töö juures; hea laul on juba sagedaste kurabit ära ära ajanud. — Palu wirgaste; päew ilma palweta on samm põrgu poole. Mõua esite Jumala riiki ja tema õigust, siis pead sa kõik muud päälegi saama. — Ära pane lootust oma käwarre peale; pea närtsib lillake. — Ära kuluta oma raha mitte ehete ja riiete peale; ole kofkuhoidlik! Üks tagawaraks pandud rubla on enam wäärt, kui kümme uhete riiete eest wälja wisatud rublat, kui sa aga oma südant selle külge ei pane; aga Jumala riigi jaoks olgu sul helde käsi. Aga üks katkine ja puhastamata riie tüdrukku ihu peal on halb märk. Ära aja mitte kõrgeid asju taga! Ära püüa mitte suurtesse linnadesse saada, nagu nüüdsel ajal paljudel wiisiks on: kes ise eumast hädaohusse annab, läheb selles ka hulka; tuhanded noored hinged on selles oma auu ja terwise kaotanud. — Ole tagasihoidlik, aga selle juures auusameelne tüütawa sõbra ja kerge-meelise wastu, usklik ja hoolas õppiija heade ja usklikkude juures. — Sinu auu ja terwis ja süütatus on kõrgem wara, sellepärast põgene noorte meeste meelituste ja kõige patu ja häbi sisse saadama kiusamise eest. Kui see Jumala tahtmine on, saab ta sulle ise muudugi mehe walima, kes sind õigel ajal auuga kodu wiib. — Ära awatele ega meelita kedagi, aga ära lase ka kellegil eumast

awateleda. — See on su sõber, kes sulle alati tött suu sisse ütleb, kui ta sind laidab, ja sind wigasti laseb tähele panna, et ennast parandada võib; kes aga sulle sellega näitab meelehead tegewat, et ta ainult naljatab, see ei mõtle sinuga mitte hästi. Argu olgu sul kellegiga wõlgu, aga tee omale sõbraliku olekuga ja ligemist armastawa heategude läbi palju tänulikuid. — Ära mine mitte palju töötta majast wälja. Alandus ja tagasihoidmine on naisterahwa ehe ja eesmärk. Ära lobise mitte ja ära kuula ka mitte lobisemist, siis ei räägita ka sinust mitte kurjaste. Ära räägi ega naera mitte, mida Jumal ja head inimesed kuulda ei tohi; ära tee midagi, mis eest ja Jumalat tänada ei wõi. Tütarlaps, kellest naabrid palju räägiwad, ei ole mitte kiita. — Kõige armsam olgu sul ikka kodus ja oma Jeesuse juures olla. Tema on igal pool, tema mõistab sind ka leida tema näeb ka sinu südamesse. Hoidku sind Jumal pattu tegemast! — Selle pärast olgu sul Jumal alati filmade ees ja südames, ja hoiu ennast, et sa ühegi patu sisse rahuliselt ei jää. Kui sa waba oled, siis oled sa lõbus ja armas. — Tee tööd ja palu Jumalat, siis aitab sind Jumal alati! — Armas tütar! wõta neeb sõnad südamesse, need tulewad ühe armastaja ema armastawast südamest, kes sinu eest palju on palunud. Loe seda mu wiimast tahtmist õige sagedaste ja tee selle järele; kui sa wanaks saad, saad sa silma pisaratega tunnistama, et ma öieti ja hästi sinuga olen mõtelnud. Andku Jumal, et sul ilmaski kerge meeleliste pattude üle kahjatsuse pisaraid ei tuleks walada! Tee oma hea isa ja sureja ema nimebele alati auu; siis wõin ma rahuliste surra. Jumalaga! Jõsand hoidku sind iga kiusatuse eest, tema hoidku sinu hinge! Jõsand hoidku sinu wäljaminemist ja sissetulemist nüüd ja igaweste! Amen. — See on sinu truu ema testament.

Paul.

Wiisil: Wõta Jõsandat nüüd kiita 338.

Jeesusega käia wõtkem,
 Jõudkem tema järele,
 Ilmas ilma maha jätkem,
 Nõudkem põrmust ülesse:
 Ikka käia taewa rada,

Maa peal taewas wiibida,
 Diget usku pidada,
 Usku armus tõendada:
 Käi mu ees, mu karjane,
 Küll siis astun järele!

U. I. r. Nr. 441.

Ar 903

Remus

EESTI
 RAHVUSRAAMATUKOGU

88.718